

Krajinná kompozice a její elementy

Přeměna chrámu sv. Jakuba z podélného na centrální patří k těm změnám, které vsobě ukrývají zprávu o ideovém vývoji, jímž myšlenky architekta a stavebníka společně prošly. V tomto případě však tuto zprávu nepřčtíme, pokud stojíme před samotným chrámem. K tomu je třeba se vydat za hranice města do krásné jičínské krajiny. Čtveřice věží, obklopujících plánovanou lucernu ve středu chrámu, totiž označovala střed grandiózní krajinné kompozice, pro kterou byla centrála vhodnějším stavebním typem než kostel podélný.

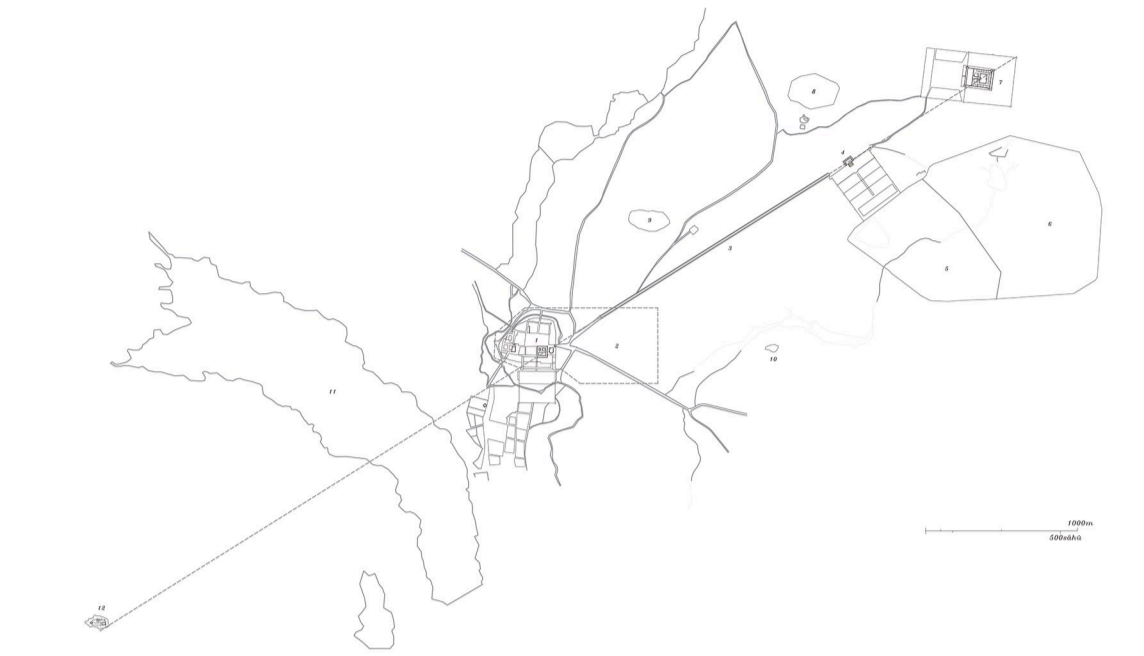
Stromová alej nebo průsek v lese mířící na kapličku na vrcholu kopce je motiv, který neodmyslitelně patří k české krajině, a který jí v nesčíslných variantách okrášlil v době baroka. Nicméně byl to právě Valdštejn, kdo tento motiv do českého krajinnáského slovníku přinesl. Jako v mnoha jiných případech, i k němu našel inspiraci na Pražském hradě. A jak bylo u něho a jeho architektů časté, přeměnil tento vzor do zcela nové podoby.

V roce 1616 nechal císař Matyáš mezi Pražským hradem a starou Královskou oborou (dnešní Stromovkou) vysadit podél cesty stromovou alej, a jelikož u Jičína již podobná obora také existovala, Valdštejn k ní po tomto císařském vzoru z města dovedl dodnes existující lipovou alej.

Brzy poté však Valdštejn a jeho architekti tento koncept rozšířili o novou dimenzi. Alej byla totiž vyměřena z vrcholu Valdické brány a to tak, že když se vévoda ze zahrady vracel do města, v zákrytu brány viděl mohutný hrad Velíš. Ten se jako oslavu povýšení frýdlantského knížectví na vévodství v lednu roku 1627 rozhodl Valdštejn přeměnit na klášter. Zamýšlel tam umístit františkány a ve stejný rok na opačnou stranu jičínské kotliny přivedl kartuziány. Místa pro obě mnišské komunity byla přitom vybrána tak, aby byla vzdálena stejně daleko od centra města a ležela v jedné linii, definované alejí. Když jí nyní vévoda ven z města vyjžděl, již to nebyla zahrada s oborou, kterou alej končila, ale kulminovala v graduujících hmotách kartouzy, umístěné za oborou v dnešních Valdčích.

1

2

1/ Jičínská krajina.

Anton Pfleger von Lindenfeld, asi 1789. [Moravská zemská knihovna v Brně, sign. SSMpa-1211.615]

2/ Krajinná kompozice mezi Jičínem, valdickým letohrádkem, Valdickým klášterem kartuziánů a plánovaným klášterem františkánů na Velíši.

Čárkované osa aleje a zamýšlené rozšíření města podle projektu z let 1632–1633. [kresba PU]

- 1 město Jičín
- 2 plánované rozšíření města
- 3 lipová alej
- 4 zahrada s casinem valdického letohrádku
- 5 bažantnice valdického letohrádku
- 6 valdická obora
- 7 valdický kartuziánský klášter
- 8 vrch Zebín
- 9 vrch Čeřov
- 10 vrch Šibeňák
- 11 Pohradský rybník – Porák
- 12 hrad Velíš.

3/ Řím, detail plánu města se Strada Felice mezi SS. Trinità dei Monti (1), S. Maria Maggiore (2) a S. Croce in Gerusalemme (3), výtčené papežem Sixtem V. v letech 1585–1590.

Matteo Gregorio de Rossi, 1680. [Moravská zemská knihovna v Brně, sign. Moll-0002.914]

4/ Jičínská krajina definovaná městem, lipovou alejí, vrchem Zebínem, valdickým letohrádkem a Valdickým kartuziánským klášterem.

Detail z panoramatu jičínské krajiny z pohledové mapy Harrachovského panství. Anton Graupar, 1765. [Krkonošské muzeum Správy KRMAP Vrchlabí, F 4169/93]

5/ Lipová alej. Pohled k vrchu Zebín.

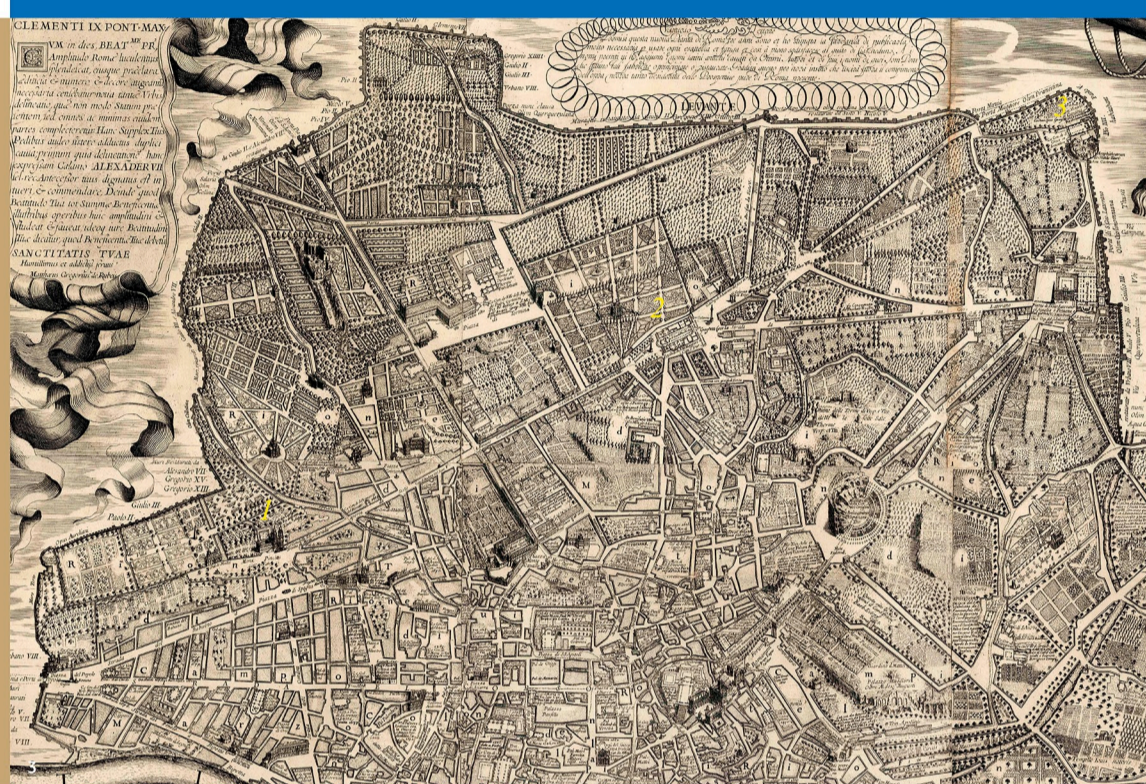
[foto TR]

6/ Praha, alej do Královské obory, dnešní Stromovky.

Detail z prospektu Prahy, Folpertus van Ouden-Allen, 1685. [Archiv hl. města Prahy, Sběrka grafiky, sign. G 37]

7/ Alej mezi Pražským hradem a starou Královskou oborou (dnešní Stromovkou).

[kresba PU]

4

Smysl budované cesty se nyní změnil. Valdická kartouza byla budována jako Hrad Panny Marie – takový byl její název – a společně s františkánským Velíšem měly tvořit skutečné i symbolické pevnosti chránící město Jičín a celé vévodství. Inspirace k této myšlence byla nalezena v renesančním Římě.

Tam nechal papež Sixtus V. v letech 1585–1590 přímými a prostrannými ulicemi propojit sedm hlavních římských bazilik, aby mezi nimi poutníkům umožnil snadnější cestu. Hlavní tepnou byla Strada Felice, trasa dlouhá 5 km, která měla původně vycházet z Piazza del Popolo, fyzicky však začínala až před Španělskými schody pod SS. Trinità dei Monti, odkud vedla k bazilice S. Maria Maggiore a končila před bazilikou S. Croce in Gerusalemme. Každé zastavení u chrámu bylo označeno velkým obeliskem, který měli poutníci po cestě před očima.

Valdštejn a jeho architekt, patrně Giovanni Pieroni, tento koncept přenesli do volné krajiny, což byl čin s rysy geniality. Valdštejn tím zároveň započal novou epochu v dějinách stavitelství, když ideu krajinné kompozice, která do té doby měla čistě profánní funkci, povýšil na sakrální úroveň. Popularita, jakou tento koncept dosáhl v barokních Čechách, ukazuje, jak moc se trefil do dobové nálady, která měla po jeho vstupu na scénu přijít.

7

